

La València de Vicent Andrés Estellés

Mirada d'un poeta

*Disseny de la ruta, selecció de poemes i text d'Isabel Anyó Andrés
Fotografies de Mateo Gamon*

ACADE
MI AVA
LENCI
ANADE
LALLE
NGUA

© de les poesies: els editors i els hereus de l'autor
© dels textos: Isabel Anyó Andrés
© de les fotografies: Mateo Gamon
© de l'edició: Acadèmia Valenciana de la Llengua

Edita: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
Avinguda de la Constitució, 284. 46019 València
avl@gva.es - www.avl.gva.es

Disseny i maquetació: Víctor Ballester
Impressió: Fernando Gil, SA

ISBN: 978-84-482-5790-3
Depòsit Legal: V-3322-2012

La València de Vicent Andrés Estellés

Mirada d'un poeta

Disseny de la ruta, selecció de poemes i text d'Isabel Anyó Andrés

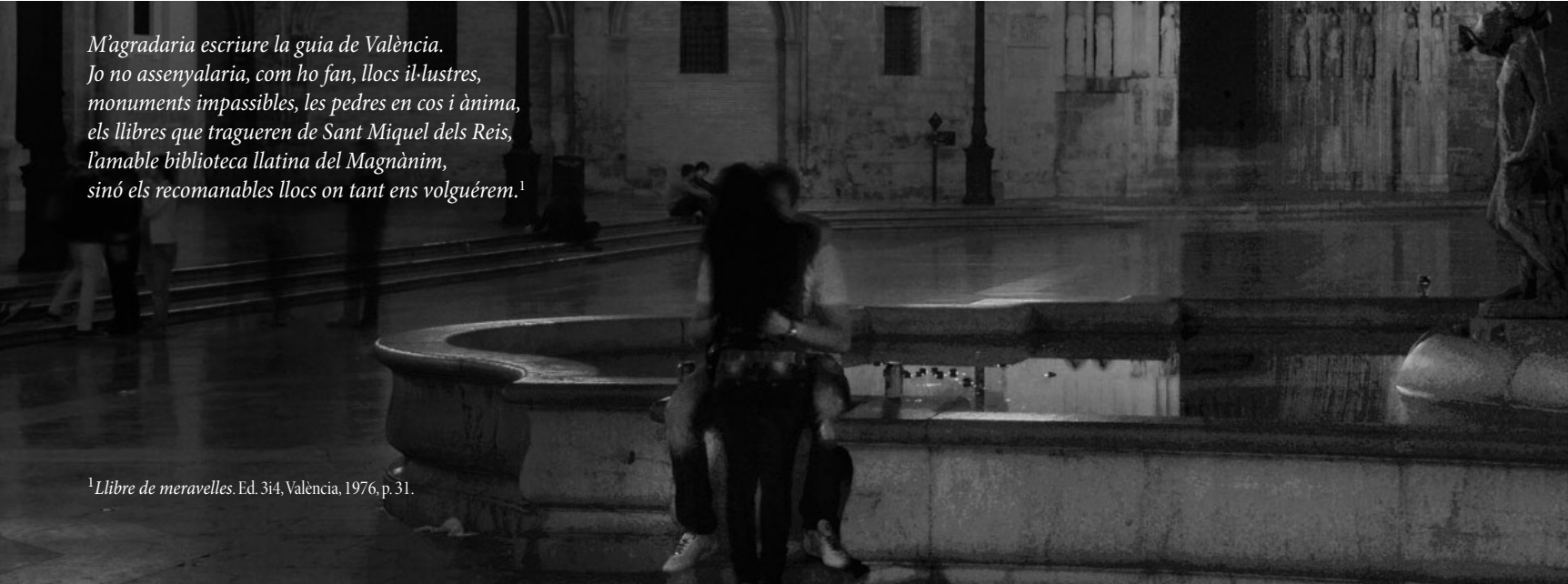
Fotografies de Mateo Gamon

La València de Vicent Andrés Estellés. Mirada d'un poeta pretén oferir-nos una nova visió d'una ciutat no sempre ben coneguda, on els versos del poeta es transformen en imatges que ens il·lustren situacions, anècdotes i històries viscudes.

L'itinerari engloba en un mateix projecte diferents tipus d'expressions artístiques, com són l'arquitectura, l'escultura, la pintura i la poesia. Pretén ser una via interessant d'aproximació a la història, la cultura i el patrimoni valencià a través de les paraules del poeta. Tal com va deixar escrit:

*M'agradaria escriure la guia de València.
Jo no assenyalaria, com ho fan, llocs il·lustres,
monuments impassibles, les pedres en cos i ànima,
els llibres que tragueren de Sant Miquel dels Reis,
l'amable biblioteca llatina del Magnànim,
sinó els recomanables llocs on tant ens volguérem.*¹

¹*Llibre de meravelles*. Ed. 3i4, València, 1976, p. 31.

CONTINGUT DE L'ITINERARI

- 1/ *Plaça de l'Ajuntament*
- 2/ *La Llotja, Sant Joan del Mercat i el Mercat Central*
- 3/ *Plaça de la Reina (la Seu, el Micalet i Santa Caterina)*
- 4/ *Casa d'Ausiàs March*
- 5/ *Carrer del Miracle*
- 6/ *Bany de l'Almirall*
- 7/ *Sant Esteve*
- 8/ *L'Almodí*
- 9/ *Plaça de l'Almoina*
- 10/ *Plaça de la Mare de Déu*
- 11/ *Carrer dels Cavallers*
- 12/ *Portal de la Valldigna*
- 13/ *Torres dels Serrans*
- 14/ *Convent del Carme*

1/ Plaça de l'Ajuntament

És el punt neuràlgic de la ciutat. Durant el segle xx ha canviat de nom en diverses ocasions: en la República s'anomenava *plaça d'Emilio Castelar*; després, durant la dictadura, passà a ser *plaza del Caudillo*; en l'època de la transició democràtica, que és la que ara més ens interessa, va rebre el nom de *plaça del País Valencià*, fins al 1987, en què fou substituït pel de *plaça de l'Ajuntament*.

El nostre itinerari comença ací, ja que aquesta plaça fou un punt de confluència per al nostre poeta i per a la seua generació.

Vicent Andrés Estellés va mantindre una grata amistat amb el llibreter Francesc Dàvila, que regentava una llibreria –la llibreria Dàvila– situada al passatge de la Sang, al costat de la plaça de l'Ajuntament.

A més, Vicent va ser una persona polifacètica, que va entrar a treballar al diari *Las Provincias* l'any 1948 fent tasques de diversa índole. Una d'estes tasques el va portar a conèixer la que seria la seua dona, Isabel, quan treballava com a «volant» a l'Ajuntament de València.

Isabel el va acompanyar tota la vida i el seu amor per ella va inspirar molts dels seus versos. Per aquest motiu dediquem el primer punt del nostre itinerari a Isabel.

Sonata d'Isabel

*He aixecat, mentre escrivia, el cap
i amb ulls cansats de la cal·ligrafia
he vist enllà, damunt d'una tauleta
que hi ha al racó del nostre menjador,
entre papers i llibres que m'estime,
com un ocell de ritme popular,
com un gresol, una fotografia
de fa mil anys o de fa quatre dies:
tu i jo, Isabel, feliços d'un amor,
i més enllà les Sitges del meu poble.
La veig sovint i et recorde moltíssim,
el cos esvelt, com un cànter de Nàquera
i un breu ocell de tristesa als teus ulls.
M'ha ajudat molt, de nit, mentre escrivia
entre papers i fortuïtes sil·labes.
Com qui, a la nit, intenta orientar-se
amb mans, amb ulls, jo l'evoque i et mire
aquell instant de l'any 48.
Tu vares fer que cregués altre cop
i m'has donat la teua companyia,
el teu discret silenci, el teu ajut.*

*Aquesta nit t'he mirat novament.
Et tinc i et veig com et veié el meu cor
el dia aquell de la fotografia.
Dorms, ara, al llit, i dormen els teus fills.
En aquest gran silenci de la casa
jo et vull deixar, amant, amats per sempre,
un ram convuls de síl·labes de vidre.
Al dematí potser et floriran
entre les mans de tímidesa invicta,
i volaran des d'ell brisa i colomes.
Creix el mural de calç i de coets,
amb claredats i explosions de mar,
per un amor que se'ns enduu plegats.
Secret amor, estendard lluminós,
barres de sang sobre un blanc intocable,
aquest amor salvatge d'un país
que havem creuat, estimant-nos moltíssim,
des d'Alacant a Castelló, amb els ulls
plens d'una llum, una gota de llum.
Dic el teu nom en aquest punt mateix.
Dic Isabel i canten els canyars
i pels carrers diversos de València
passen amants que es besen a la boca,
amb molt d'amor presos per la cintura,
atarantats d'una olor de gesmls.
Dic el teu nom i amb casta reverència
el posaré en un pitxer amb aigua.
Dic Isabel i segueuc el camí.*

2 / La Llotja, Sant Joan del Mercat i el Mercat Central

La plaça del Mercat és un punt de referència per a la vida quotidiana dels valencians des del segle xv, i abans fins i tot, ja que el rei Jaume I donà llicència a la ciutat perquè s'hi celebrara un mercat setmanal cada dijous i una fira anual durant la primera quinzena d'agost. Això explica el seu nom i el fet que s'hi construïren tres edificis emblemàtics, com són l'església de Sant Joan del Mercat (segle xiv, reconstruïda en el xvii), la Llotja de Mercaders (segle xv) i el Mercat Central (segle xx).

Situats en aquest punt podem visualitzar el següent poema, que ens parla de la quotidianitat de la gent, els seus oficis i les seues converses, tot envoltat de les veus dels bars, l'olor d'oli fregit, les parelles d'amants o els hòmens carregant camions, i sempre amb la imatge de les llargues cames «plenes de dignitat» de la seua estimada Isabel.

No escric èglogues

*No hi havia a València dos cames com les teues.
Dolçament les recorde, amb els ulls plens de llàgrimes,
amb una teranyina de llàgrimes als ulls.
On ets? On són les teues cames tan adorables?
Recórrec l'Albereda, aquells llocs familiars.
Creue les nits. Evoque les baranes del riu.
Un cadàver verdós. Un cadàver fosfòric.
L'espectre de Francisco de la Torre, potser.
No hi havia a València dos cames com les teues.
Llargament escriuria sobre les teues cames.
Com si anasses per l'aigua, entre una aigua invisible,
entre una aigua claríssima, venies pel carrer.
La carn graciosa i fresca com un cànter de Serra.
I jo t'evoque dreta sobre les teues cames.
Carregaven els hòmens els ventruts camions.
Venien autobusos de Gandia i Paterna.
Eixien veus dels bars, l'olor d'oli fregit.
Tu venies solemne sobre les teues cames.
Oh la solemnitat de la teua carn tendra,
del teu cos adorable sobre les llargues cames!*

*Carrer avall, venies entre els solars, els crits,
els infants que jugaven en eixir de l'escola,
la dona arplegava la roba del terrat,
l'home recomponia lentament un rellotge
mentre un amic parlava dels seus anys de presó
per coses de la guerra, tu venies solemne,
amb més solemnitat que el crepuscle, o amb una
dignitat que el crepuscle rebia de tu sola.
Tota la majestat amada del crepuscle.
No hi havia a València dos cames com les teues,
amb la viva alegria de la virginitat.
Sempre venies, mai no arribaves del tot,
i jo et volia així, i jo ho volia així:
nasquí per aguardar-te, per veure com venies.
Inútilment recórrec els crepuscles, les nits.
Hi ha els hòmens que carreguen lentament camions.
Hi ha els bars, l'oli fregit, les parelles d'amants.
Jo recorde unes cames, les teues cames nues,
les teues llargues cames plenes de dignitat.
No hi havia a València dos cames com les teues.
Un cadàver verdós, un cadàver fosfòric
va tocant les anelles, va preguntant per tu.
Es desperta Ausiàs March en el vas del carner.
Jo no sé res de tu. Han passat segles, dies.
Inútilment recórrec València. No escric èglogues.*

CAT CENTRAL

CAT CENTRAL

CENTRAL

3 / Plaça de la Reina (la Seu, el Micalet i Santa Caterina)

A la plaça de la Reina trobem edificis tan importants com la Catedral, amb la seua imponent porta barroca, el Micalet i Santa Caterina. Ací conflueixen carrers recorreguts tantes vegades per Vicent i presents en els seus versos, com són el carrer de la Pau, de la Mar, de Cabillers, del Micalet, de Sant Vicent Màrtir i de Santa Caterina.

Un dels seus primers passejos per la ciutat ens el narra el mateix autor en les seues memòries:

La meua tieta Milagros porta molt més de mitja vida al nostre costat. [...] I recorde que fou ella qui em va agafar un jorn –jo era el seu xatet, segons expressió d'ella– i vaig conèixer, per dintre, les Torres de Serrans, el Miquelet, la casa on va nàixer Sant Vicent Ferrer, i tants llocs de la ciutat de València que tan sols per ella conec.²

En aquest cas, el poema escollit ens situa en la pell del ciutadà anònim que lluita diàriament per tirar avant, «un entre tants com no aguarden i lluiten».

Teoria i pràctica de la flor natural (I)

*Un entre tants com esperen i callen.
Un entre tants.*

*Un entre tants com esperen, treballen.
Un entre tants.*

*Un entre tants com esperen, badallen.
Un entre tants.*

Un entre tants.

*Un entre tants com esperen, gemeguen.
Un entre tants.*

*Un entre tants com esperen, s'ofeguen.
Un entre tants.*

*Un entre tants com esperen i pregunen.
Un entre tants.*

Un entre tants.

*Un entre tants com esperen, barallen.
Un entre tants.*

*Un entre tants com esperen i tallen.
Un entre tants.*

*Un entre tants com esperen i callen.
Un entre tants.*

Un entre tants.

² *La parra boja*. Ed. Empúries, Barcelona, 1987, p.95.

*El meu ofici és l'alegria,
siga de nit, siga de dia.*

El meu ofici és el dolor.

*Se'n puja la malenconia.
com una parra per l'amor.*

*Un amor fosc i fundador,
l'arbre del salm i l'energia,*

l'home honest i treballador.

Un vent els arbres empenyia.

*El meu ofici és l'alegria,
el meu ofici és el dolor,*

siga de nit, siga de dia,

*la sang vessada, un esplendor,
romput, el tel de l'elegia.*

*Si la profecia es complia
o no es complia, sols l'amor,*

*un fosc amor treballador,
siga de nit, siga de dia,*

l'amor o un odi fundador.

Un entre tants com no aguarden i lluiten.

Un entre tants com foraden la nit.

Un entre tants com no dormen i guaiten.

Un entre tants.

*Si l'amor rebentava les venes,
si l'amor, si la por, si les penes,
ja ni lliris, ni nards, ni assutzenes.*

Un entre tants.

Un entre tants com trencaven els cants.

Un entre tants entre fúries i espants.

Un entre tants entre tots els amants.

Un entre tants.

*Si l'amor era gràcil com l'ala,
si la vida era bona, era mala,
si el sospir, si el sonet, si la bala.*

Un entre tants.

Un entre tants com es oren d'amor.

Un entre tants com foraden la nit.

Un entre tants com carreguen els morts.

Un entre tants.

*Un entre tants, en un lloc de la Terra.
L'home ha arribat als voltants de la Lluna
i n'ha transmés les imatges la tele.*

Un astronauta llegia uns versicles.

*Sobre la taula hi havia residus
de l'adorable sopar en família.*

*Un entre tants, en un lloc de la Terra.
És el meu lloc i és el lloc on els meus
treballen, lluiten, esperen i blasmen,
fan els seus fills, descabdellen, cabdellen.
Res no hi ha clar, com no hi ha res de fosc,
tot es baralla, es desfà i es refà.*

*Resta la Lluna, l'enigma. ¿L'enigma?
¿I el cor humà? N'hi ha transplants, com sabeu.
El vell amor, insondable, terrible,
i al capdavant els versicles solemnes,
aquells fragments que ningú no desxifra
d'una manera, diríem, plausible.*

*Hi ha morts que viuen i donen la mà,
tenen a punt una frase oportuna
i saben dur una vida discreta,
sense cridar en res l'atenció,
morts que ningú no sabrà que són morts
i van a missa de dotze els diumenges.*

*Ací em pariren i ací estic.
I com que em passen certes coses,
ací les cante, ací les dic.*

*Ací em pariren, ací estic.
Ací treballe i done besos.
Ací agonitze i ací em ric.*

*Ací defense unes collites.
Deu veritats i quatre mites.*

*Ací em pariren i ací estic,
pobre de béns i ric de dies,
pobre de versos, d'afany ric.*

*Cante l'amor i les parelles
que viuen, beuen i se'n van.
Cante un amor de contraban.*

Cante l'amor, cante els amants.

No sé tampoc si açò són cants.

*Dic les coses que vénen, van,
tornen un dia, altre se'n van,*

l'esperança de contraban.

*És com un ball, inefables els girs.
És com un ball on s'ofeguen els tirs.
És com un ball ple de nacre i sospirs.*

És com un ball.

*És com un ball d'una cauta nuesa.
És com un ball d'una rosa despresa.
És com un ball, savis girs, sense pressa.*

És com un ball.

*És com un ball, la decència coberta.
És com un ball en la terra deserta.
És com un ball, ningun mort no es
desperta.*

És com un ball.

*És com un ball, una brisa, un alé.
És com un ball que una pena sosté.
És com un ball o mortal minué.*

És com un ball.

*Hi ha la fam, la precarietat,
com hi ha els sermons i hi ha el pecat
i les notes de societat.*

*Pot seguir, ben plàcid, el ball.
Pot cantar, matiner, el gall.
No ens ha faltat cap de detall.*

*L'honesta joia dels promesos,
ben mirats, indistints, els besos,
i creix el ventre de tres mesos.*

*S'arreglarà tot, a la fi.
Pot seguir ara el ball, ací.
Perquè el fill serà setmesí.*

*Hi ha, sobretot, l'honestedat.
Hi ha les obres de caritat
I les notes de societat.*

*Un entre tants,
entre afanyosos
i bruts treballs.*

Un entre tants.

*Un entre tants,
mira l'encesa
flor dels amants.*

Un entre tants.

*Un entre tants,
irat i tendre,
bel-ligerant.*

Un entre tants.

*Un entre tants,
duia el dolcíssim
pit tatuat.*

Un entre tants.

*Un entre tants
d'obscura lluita,
d'afany constant.*

Un entre tants.

*Un entre tants
com lluiten, moren,
amants, amants!*

*Hi ha la sang, densa, en una allau.
Hi ha el calendari, com hi ha el frau.
Hi ha l'Epístola de Sant Pau.*

*A l'endemà serà partera,
mes sempre es troba la manera
d'encobrir-ho, si es considera.*

*Lamor és com una llepassa.
Puja per les cames, passa,
ompli un ventre com una casa.*

*Vigilant la dilatació,
creix en un got, en un racó,
una rosa de Jericó.*

*Ai gloriós Sant Ramon Nonat!
Sols us demane que al remat
ixca tan dolç com ha entrat.*

*Creixen els fills, el futur de la pàtria.
Carn de canó quan la pàtria ho demane.
Bella és la vida.*

*Ballen els fills la tarara vernacla.
Una mesquina i amable bucòlica.
Bella és la vida.*

*Creixen els fills; se'ns en van de les mans.
Mengen ous durs enramats amb sal.
Bella és la vida.*

*Ells lluitaran per la pàtria i la pau.
Duran les mans totes brutes de sang.
Bella és la vida.*

*Meditaran el passat de la pàtria.
Prepararan el futur de la pàtria.
Bella és la vida.*

*Inventaran l'amistat i l'amor.
Es guanyaran dignament el seu sou.
Bella és la vida.*

*Es trobaran sols al mig de la vida.
Com si no hagués existit res abans.
Bella és la vida.*

*I ploraran vanament una nit,
i no entendran res de res en la vida.
Bella és la vida.*

*Creixen els fills, creix l'amor, creix la vida.
No hi ha per què recelar ni patir.
Bella és la vida.*

*Canten l'alegre tarara vernacla.
Em trencaràs un ou dur en el front.
Bella és la vida.*

Llibre de meravelles. Ed. 314, València, 1976, pp. 11-20.

4 / Casa d'Ausiàs March

L'obra d'Ausiàs March va ser sempre un punt de referència per a establir les bases de l'obra del nostre poeta. En els poemes de Vicent trobem citats ara i adés els seus versos. Per a alguns estudiosos, Vicent Andrés Estellés és el millor poeta valencià des d'Ausiàs March i, en certa manera, March va ser en la seua època el que Estellés en la nostra. En el poema següent és ben present el respecte que Vicent sentia pel millor poeta del Segle d'Or valencià.

Ací

«Deixant amics e fills plorant entorn.»

AUSIÀS MARCH

*Ací estigué la casa on visqué Ausiàs March.
D'ací el trageren, mort, amb els peus per davant,
envers la catedral. Carrer de Cabillers,
la Plaça de l'Almoina. Penses els darrers anys
d'Ausiàs March, perplexe amb la vivacitat
dels poetes locals, de l'Horta de València.
Jo sóc aquest que em dic... Es colpejava el pit,
el puny com una pedra, insistint foscament.
I se'n tornava a casa, irritat, en silenci,
barallant l'epigrama ple de dificultats,
unes banalitats del tot insuportables.
Un dia es va morir com es mor tot el món.
Jo sóc aquest que em dic... Agafats de les mans,
vàrem llegir la làpida. I seguírem, després,
pel carrer de la Mar. Ens atreia la casa.
I altre dia tornàrem. I hem tornat molts de dies.
Carrer de Cabillers, la Plaça de l'Almoina.*

*Hem entrat a la Seu; hem vist la sepultura
d'Ausiàs; hem mirat aquell Sant Vicent, vell,
que pintà Jacomart. Tornem algunes voltes.
El carrer de la Mar, el de les Avellanes.
Ací estigué la casa on visqué Ausiàs March.
Ací, de cos present, estigué Ausiàs March.
De cos present. Jo sóc aquest... Un sagristà
de la Seu em contava com referen el cos
d'Ausiàs, amb fils-ferro, enllaçant trossos d'ossos.
Un migdia de llum exasperada, anàrem
a Beniarjó; collires unes flors en un marge:
les volies deixar en aquelles ruïnes.
Creuàrem en silenci les ruïnes, pensàrem
Ausiàs March allí, l'esclava de cinc mesos,
amb el fill bord creixent-li; retornàrem després
a Gandia; tu duïes les flors en una mà.
En eixir de Gandia les llançares a l'aire,
a l'aire de Gandia i de Tirant lo Blanc.
Jo sóc aquest que em dic... Carrer de Cabillers,
la Plaça de l'Almoïna. La teua mà en la meua
com un grapat de terra, arrelats l'un en l'altre.*

2

IMPRESOS

5 / Carrer del Miracle

Estellés prové d'una família de forners i al llarg dels seus versos podem comprovar la influència que tingué aquest fet per a ell. Hi juga un paper molt important son pare, Vicent, que treballava de paler en un dels forns de la família i que ensenyà l'ofici de forner al seu fill:

El meu pare, possiblement així, es va iniciar en l'ofici de forner. Amb el temps fou un paler de molta nomenada: d'anomenada, fins i tot, comarcal.³

La figura de «Nadalet», el seu avi, també queda reflectida constantment en els seus escrits.

³ *Tractat de les maduixes*. Ed. Empúries, Barcelona, 1985, p. 19.

L'ofici

«Lo jorn sencer tostemps sospir.»

JOAN TIMONEDA

Venies d'una llarga família de forners
i a tu t'agradaria ser forner, com els teus,
i entrar feixos de llenya, de pinassa, en el forn,
i fer el rent, en caure el dia, com el feien,
i a mitjanit anar al forn per a pastar,
creuar amb una ràpida ganiveta la pasta,
i escombrar lentament, prendre-li foc al forn,
ficar el cap al forn, aquell infern de flames
que olia intensament als matins del Garbí,
pujar a l'alcavor, aquell calor humit.
I deixar caure el pa, aquell pa cruixidor,
I alegre, a les paneres, i tripular el forn,
fer-li créixer el foc, o fer-li-lo minvar.
Tu series forner, com ho foren els teus.
I al costat del teu pare aprengueres l'ofici,
nit a nit, dia a dia, i ara en tens l'enyorança.
Una amarga enyorança per a tota la vida
et creua el pit de banda a banda amb aquell ràpid
senyal de ganiveta que no pots oblidar.
Allò que més t'agrada, d'on et vénen els versos,
els arraps en la carn, aquells dies salvatges
quan entraves els feixos de pinassa en el forn.

Llibre de meravelles. Ed. 3i4, València, 1976, p. 93.

6 / Banys de l'Almirall

Formen part de la trama urbana de Ciutat Vella. Construïts al segle XIV, seguint l'arquitectura islàmica, i utilitzats fins al XX, van ser uns banys de caràcter popular gràcies als quals podem conèixer una part del que va ser la vida quotidiana dels habitants menys afavorits de la ciutat durant aquests segles.

Es tracta d'un punt important en el nostre itinerari, encara que no ho sembla a primera vista. Estellés va ser una persona molt culta, que va començar la seua formació de manera quasi autodidacta, llegint una gran quantitat de llibres que li proporcionava un veí de Burjassot que posseïa una biblioteca ben abastida. Més tard, va estudiar periodisme a Madrid i va continuar la seua formació. Va ser un gran amant de la cultura, l'escriptura, l'arquitectura, l'escultura, la pintura, el teatre, la música, el ballet, la filosofia, i un llarg etcètera que es troba present, de maneres diverses, en els seus versos. I al mateix temps la seua vida va ser una contínua presa de consciència.

No podíem, per tant, passar per davant dels banys de l'Almirall sense fer una parada en el nostre itinerari i sense escoltar les paraules del poeta quan diu «He proclamat un propòsit tenaç d'ésser Ningú pels camins del meu poble», perquè ell mateix es reconeix en el poble i és poble, un poble que té una llarga història que es pot llegir a través de la trama urbana de la ciutat de València.

Jo no enganye

*Jo sóc ningú, i Ningú m'anomene.
Ho he dit mai ningú no em va fer cas.
He proclamat un propòsit tenaç
d'ésser Ningú pels camins del meu poble.
La meua veu s'extingirà en la pols.
La meua veu serà pols i sols pols.
Perdurarà tan sols allò que diu.
I diu, només, la voluntat d'un poble.
Poble sotmés, sacrificat, sofert!
Parle per tu, ara intente parlar
per tu només, excloent la possible
proclivitat a vanitats presumptes.
Jo sóc Ningú, i Ningú m'anomene.
Potser més clar, o més obscur encara:
em reconec en el poble i sóc poble.*

7 / Sant Esteve

Aquesta és una de les primeres esglésies erigides després de la conquesta cristiana a mans de Jaume I, construïda sobre una de les mesquites de la ciutat musulmana. A l'interior hi trobem la pica baptismal de sant Vicent Ferrer i sant Lluís Bertran, lloc elegit per Vicent Andrés Estellés per a batejar els seus tres fills, els hereus d'aquest assaig de testament que duu per títol «Preocupacions».

Preocupacions

*Ara que estic tranquil, vull fer el testament.
M'agradaria escriure un text, com jo, cansat.
Pensava: En arribar a casa, agafaré
uns papers i la màquina i faré testament,
amb una prosa lenta, puntual, acurada,
amb una voluntat d'orde quasi domèstica,
amb un to negligent i fred, impersonal,
sense arribar a certes macabres menudències,
passant per certs aspectes necessaris de pressa.
I he pensat el principi: Fills meus, el pare vol...*

*Estés al llit, contemple, amb els ulls plens de llàgrimes
(sempre m'emociona imaginar-me mort,
o més bé poc abans de morir-me, quan ja
és positivament cert que vaig a morir-me
i em restaran de vida deu o quinze minuts),
les nítides parets de la clínica, veig
els llençols impecables, escolte la remor
innocent de l'arbreda, els anyells tarda avall,
els àlbers a la vora del camí d'Algirós.
«Fills meus, el pare vol...» Com es fa un testament?
Què es diu i què no es diu? Ha cantat, al corral,
un gall; en una cuina han obert una aixeta
i està omplint-se un poal; el rellotge de casa,
a darrere de mi, fa un enrenou de guerra.
Com es fa un testament? M'agradaria dir:
«A tu, fill meu, et deixe el Danubi, i a tu
el Tiber, filla meua. I en record de la vostra
germana, que és al cel, tindreu sempre geranis
al balcó. Bona nit. Fins demà, si Déu vol».*

8 / *L'Almodí*

Aquest edifici, construït sobre una part de l'alcàsser islàmic, va ser utilitzat durant segles per a emmagatzemar blat, igual que les sitges del poble natal del poeta, Burjassot, que van servir de suport quan les instal·lacions de València resultaren insuficients a causa de la creixent població.

L'Almodí està situat a la plaça de Sant Lluís Bertran, al costat del palau dels Escrivà i de la casa natal de sant Lluís Bertran. Un lloc també present en els versos d'Estellés.

Reprement el poema «Preocupacions», dediquem aquest punt del recorregut a la seua primera filla, Isabel, que va morir als tres mesos de vida. Aquest fet el va acompanyar tota la vida i el va portar a escriure dos llibres de versos: *La nit* i *Primera soledad*.

El poema triat posa de manifest la tristesa i desesperació de qui perd un fill.

Cançó de perdona aquell que no duu

*Per no tenir no tenia
ni tan sols una set d'aigua.
Però duia en els seus ulls
un estel per on anava.*

*Per no tenir no tenia
ni una amiga ni una llàntia.
Però duia en el seu front,
com un estel, una llàgrima.*

*Criatura, filla meua,
el món té la fel amarga.
Mai no perdona a qui duu
com un ram una esperança.*

*I quan la nit arribava
i no sabia on anava
Duia en el front una llàgrima
i en el cor una set d'aigua.*

9 / Plaça de l'Almoina

En època medieval, en aquesta plaça es repartia menjar i almoina entre els més necessitats. L'Almoina era en una institució de caràcter benèfic.

A través d'una estructura de cristall coberta amb una fina làmina d'aigua, podem veure davall de la plaça les restes de la ciutat romana de Valentia. Entre les restes arqueològiques hi ha vestigis que van des del segle II fins al XIV.

La plaça es troba al cor de Ciutat Vella i té accessos a tres edificis importants: el palau Arquebisbal, la Basílica i la Seu.

El poema seleccionat per a aquest punt ens fa recordar certes situacions viscudes per tots nosaltres com a animals de records que som.

Demà serà una cançó

«Ab dol, ab gauig, ab mal, ab sanitat.»

PERE MARCH

*Animal de records, lent i trist animal,
ja no vius, sols recordes. Ja no vius, sols recordes
haver viscut alguna volta en alguna banda.
Felicitat suprema, l'hora d'escriure els versos.
No els versos estellats, apressats, que escrivies,
sinó els versos solemnes –¿solemnes?– del record.
Et permetes recordar amb un paisatge i tot:
les butaques del cine, el film que es projectava,
del que no vàreu fer gens de cas, està clar;
i evoques l'Albereda, les granotes del riu,
les carcasses obrint-se en el cel de la fira,
tota València en flames la nit de Sant Josep
mentre féieu l'amor en aquella terrassa.
Animal de records, lent i trist animal,
ara evoques i penses la carn fresca i suau
per on les teues mans o els teus besos anaven,
la glòria d'unes teles alegres i lleugeres,
els cavallons de teules rovellades, la brossa
que creixia, adorable, de sobte, entre unes teules.
Animal de records, lent i trist animal.*

10 / Plaça de la Mare de Déu

A la plaça de la Mare de Déu —de la Verge o de la Seu—, cor de la ciutat durant segles, hi trobem edificis com el palau de la Generalitat, la Seu i la Basílica de la Mare de Déu dels Desemparats. Fins al segle XIX també albergava l'Ajuntament o Casa de la Ciutat.

El lloc escollit per al cant de Vicent a València és aquesta plaça tan cèntrica de la ciutat sota la mirada atenta de la representació al·legòrica del riu Túria i les huit séquies que reguen la seua horta. Es tracta d'un cant humil, cast, que vol evocar la València dels morts i dels vius; en definitiva, dels valencians.

Cant de Vicent

*«...a unes tres milles de la mar, a la banda
occidental del riu Guadalaviar, sobre el qual
hi ha cinc ponts...»*

SIR JOHN TALBOT DILLON

*Pense que ha arribat l'hora del teu cant a València.
Temies el moment. Confessa-t'ho: temies.
Temies el moment del teu cant a València.
La volies cantar sense solemnitat,
sense Mediterrani, sense grecs ni llatins,
sense picapedrers i sense obra de moro.
La volies cantar d'una manera humil,
amb castedat diríem. Veies el cant: creixia.
Lentament el miraves créixer com un crepuscle.
Arribava la nit, no escrives el cant.
Més avant, altre dia, potser quan m'haja mort.*

Potser en el moment de la Ressurrecció
de la Carn. Tot pot ser. Més avant, si de cas.
I el tema de València tornava, i se n'anava
entre les teues coses, entre les teues sil·labes,
aquells moments d'amor i aquells moments de pena,
tota la teua vida –sinó tota la vida,
allò que tu saps de fonamental en ella–
anava per València, pels carrers de València.
Modestament diries el nom d'algun carrer,
Pelayo, Gil i Morte... Amb quina intensitat
els dius, els anomenes, els escrius! Un poc més,
i ja tindries tota València. Per a tu,
València és molt poc més. Tan íntima i calenta,
tan crescuda i dolguda, i estimada també!
Els carrers que creuava una lenta parella,
els llargs itineraris d'aquells dies sense un
cèntim a la butxaca, algun antic cafè,
aquella lleteria de Sant Vicent de fora...
La casa que estrenàreu en estrenar la vida
definitivament, l'alegre veïnat.
El metge que buscàveu una nit a deshora,
la farmàcia de guàrdia. Ah, València, València!
El naixement d'un fill, el poal ple de sang.
Aquell sol matiner, les Torres dels Serrans
amb aquell breu color inicial de geranis.
Veus, des del menjador, per la finestra oberta,
Benimaçlet ací, enllà veus Alboraià,
escoltes des del llit les sirenes del port.

De bon matí arribaven els lents carros de l'horta.
Els xiquets van a escola. S'escolta la campana
veïna de l'església. El treball, el tenaç
amor a les paraules que ara escrius i has dit sempre,
des que et varen parir un dia a Burjassot:
com mames la llet vares mamar l'idioma,
dit siga castament i amb perdó de la taula.
Ah, València, València! Podria dir ben bé:
Ah, tu, València meua! Perquè evoque la meua
València. O evoque la València de tots,
de tots els vius i els morts, de tots els valencians?
Deixa-ho anar. No et poses solemne. Deixa l'èmfasi.
L'èmfasi ens ha perdut freqüentment els indígenes.
Més avant escriuràs el teu cant a València.

11 / Carrer dels Cavallers

Al carrer dels Cavallers, que enllaça la plaça del Tossal amb la de la Mare de Déu, es concentraven la majoria d'habitatges dels nobles del país, i actualment encara s'hi poden observar diversos palaus.

Estellés va ser capaç de plasmar infinitat d'històries en els seus poemes simplement recurrent i descobrint cada racó d'aquest carrer únic.

El poema següent n'és un bon exemple, ja que posseeix una musicalitat singular i enigmàtica que ens mostra la trama urbana de la ciutat.

Cos mortal

«Si com aquell que és jutjat a mort.»

AUSIÀS MARCH

*Trinquet dels Cavallers, La Nau, Bailén, Comèdies,
Barques, Trànsits, En Llop, Mar, Pasqual i Genís,
Sant Vicent, Quart de fora, Moro Zeit, el Mercat,
Mercé, Lope de Vega, Colom, Hernán Cortés,
Trenc, Ciril Amorós, Pelayo, Campaners,
Palau, Almirall, Xàtiva, Cabillers, Avellanes,
Pouet de Sant Vicent, Cavallers, Sant Miquel,
Roters, Sant Nicolau, Samaniego, Serrans,
Relotge Vell, Sant Jaume, Juristes, Llibertat,
Soledat, Ballesters, Bonaire, Quart de dins,
Blanqueries, Llanterna, l'Albereda, Correus,
Nules, Montolivet, Gil i Morte, Espartero,
Miracle, Cordellats, Misser Mascó, Minyana,
el Portal de Valldigna, Porxets, Soguers, Navellos,
Querol, Reina Cristina, Mayans i Ciscar, Temple,
Ponts de la Trinitat, del Real, de la Mar,
d'Aragó, dels Serrans, de Sant Josep, de l'Àngel.*

I l'Avenida del Doncel Luis Felipe Garcia Sanchiz.

12 / Portal de la Valldigna

Obert al segle xv sobre la muralla àrab, separava la ciutat cristiana de la moreria. En aquest portal, que va rebre el nom del monestir de Santa Maria de la Valldigna (Simat de la Valldigna), hi trobem una reproducció d'un retaule dedicat a la Mare de Déu en què es representa el rei Jaume II en l'acte de fundació del monestir de la Valldigna.

En el següent poema, que forma part del *Mural del País Valencià*, es fa referència al portal de la Valldigna entre altres llocs de la ciutat que el poeta recorre amb els records i, sobretot, amb l'amor i la tendresa vers la seua muller. És la ciutat vista amb els ulls d'un enamorat, d'un enamorat de la seua dona i de la seua pàtria.

VIII (fragment)

Em permetreu, encara, un orgull personal.

he estat pobre.

*açò m'ha deparat, passats mesos i llàgrimes,
moltes fondes felicitats.*

*ara com ara em veig al costat d'una dona,
filla, com jo, del poble,
nascuda a gandia,*

pels carrers de valència en uns passeigs interminables.

me l'he estimada molt.

*me l'estime molt més que els versos de virgili o horaci,
criatures secretes que em proporcionaven alegria.*

véiem davallar el crepuscle.

*es despenjava des de les teulades,
queia sobre els balcons,
enterbolia uns vidres.*

ens estimàvem molt, tots dos.

haviem robat uns gesmils en passar per un hort.

véiem la lenta arribada de la nit,
la lenta instauració de les penombres
per damunt els camps de patraix,
per sobre les moreres i als canyars.

ens sentíem més pobres, infinitament pobres,
però més junts que mai, solidaris com mai,
l'un al costat de l'altre,
les pupil·les enceses.

el miquelet tenia, al capallard,
tímides vermellors de gerani,
una rosa incipient.

l'albereda de la postguerra era trista,
de condons i ferocitat d'abraçades,
però la redimia aquell moment
que projectava, nítides, contra el cel, les torres,
els campanars,
la humilitat dels dies de pa escàs
i cap de llibertat
vistos des de les baranes brutes del riu.

he viscut al centre del poble i confós amb el poble,
un entre tants, com vaig dir, i ara ho canten,

el fet més lluminós de la meua existència
és haver conegut aquesta dona que encara m'acompanya
amb el seu silenci i la seua conformitat,
i haver creuat, amb ella, els carrers de valència,
aquells dies de festeig i projectes que mai no s'han acomplit.

com si fos per a ella ara escric aquest cant,

com, arribats certs dies,
no li podia regalar altra cosa que un sonet, una dècima,

o el furt breu d'un gesmil.
no em priveu, us ho pregue, d'aquesta humil il·lusió.

cansats d'anar amunt i avall,
véiem com s'encenien els llums darrere els vidres.
pensàvem els amables interiors d'un amor confortable,
premiem els nostres cossos

i seguíem, encara, cap a casa, vers el sopar indigne.
damunt la taula planava el llu d'una bombeta única,
com penjada, com morta, com trista suïcida,
a l'extrem del llarg fil amb cagades de mosques.

ho recorde sense ira. ho recorde amb amor i enyor.
era la meua joventut.
era la nostra joventut.

m'he proposat narrar-ho tot perquè és així com vaig pujar,
amb la mà d'una dona dins la meua com un ocell mullat,
el pedregós altar de la Pàtria,
com pujariem el montgó, el penyagolosa, el mondúver, la serra
de la mariola, sant miquel de llíria.

l'amor em va significar el coneixement humil de la ciutat,
cap del vell regne perdut
I centre del País.

jo arribava d'un poble, burjassot, de carrers agranats i arruixats
que mai no es va refer de l'espant de la guerra.
d'aquell regne dels morts, els de la guerra i la postguerra,
jo vaig eixir, amb pas incert,

*ple de besades i de nafres,
sense comprendre res ni entendre res,
i et vaig trobar a tu, oh esvelta filla de gandia,
que acabaves d'eixir també, no de les coves del parpalló
o de les meravelles,
sinó de les tristes coves de la guerra,
plena d'arraps secrets.*

*l'un al costat de l'altre vàrem recórrer la ciutat.
de vegades no ens déiem res.*

*tot ho haurien dit ausias march o roís de corella.
ens aturà un espant davant certa casa del carrer de cabillers.
oh portal de valldigna.*

*i aquell carrer estret on va morir jaume roig,
les gàrgoles de la llotja.*

*com no t'he de recordar, com no he de fer-te un lloc
ací,
en aquest llibre,
isabel,
filla meua,
amarga i dolça filla meua?*

*ací, a valència, vàrem fundar la nostra casa.
i ara et veig amb el ventre inflat pel preny
com tornes del mercat
amb la cistella
feliç de raves, de lletugues, de llimes, de bledes,*

*els lluminosos bodegons que enllestiries cada dia
mentre creixia el fill a les teues entranyes.*

*de nit,
ens arribava al llit, llunyà, el requeriment de les sirenes del port
ens va durar molt poc l'alegria del fill.*

*altra vegada, amb les mans buides, anàvem per la vida.
però dúiem, invicte, el propòsit de fundació
i arribarien altres fills.*

*sols els demane als déus que em permeten acabar aquest cant
i morir-me primer que tu.
em donaria horror, el més grans dels horrors, haver de perdre
la teua callada companyia,
la teua confiança,
el teu coratge.*

ja no sabria viure sense tu.

*aquesta és la primera vegada que ho declare.
et demane que em cregues
i implore als déus que accepten la meua petició.*

13 / Torres dels Serrans

Es tracta d'un dels punts més emblemàtics de la ciutat de València. Juntament amb les torres de Quart, són les úniques portes de la ciutat que queden en peu després de l'enderrocament de la muralla al segle XIX.

Històric bastió defensiu davant qualsevol assetjament a la ciutat, les torres de Serrans s'han fet servir també com a presó i, durant la guerra civil de 1936-1939, com a refugi protector d'una part del patrimoni material de la ciutat. En l'actualitat són una de les meravelles de què gaudeix la capital, ja que s'han convertit en un dels principals elements d'atracció turística de la ciutat.

Aquestes torres van ser un lloc de pas, d'entrada i eixida a la ciutat de València. A través de les seues portes hi entraven la informació i les mercaderies i, també, moltes esperances i il·lusions. Aplegats a aquest punt, on estem quasi finalitzant el nostre itinerari, el poema escollit és la *Cançó de la rosa de paper*.

Cançó de la rosa de paper

Homenatge a José Martí.

*Ella tenia una rosa,
una rosa de paper,
d'un paper vell de diari,
d'un diari groc del temps.*

*Ella volia una rosa,
i un dia se la va fer.
Ella tenia una rosa,
una rosa de paper.*

*Passaren hivern i estiu,
la primavera també,
també passà la tardor,
dies de pluja i de vent.*

*I ella tenia la rosa,
una rosa de paper.
Va morir qualsevol dia
i l'enterraren després.*

*Però al carrer on vivia,
però en el poble on visqué,
les mans del poble es passaven
una rosa de paper.*

*I circulava la rosa,
però molt secretament.
I de mà en mà s'hi passaven
una rosa de paper.*

*El poble creia altra volta
i ningú no va saber
què tenia aquella rosa,
una rosa de paper.*

*Fins que un dia d'aquells dies
va manar l'ajuntament
que fos cremada la rosa,
perquè allò ja estava bé.*

*Varen regirar les cases:
la rosa no aparegué.
Va haver interrogatoris;
ningú no en sabia res.*

*Però, com una consigna,
circula secretament
de mà en mà, per tot el poble,
una rosa de paper.*

14 / Convent del Carme

Fundat al segle XIII, l'edifici del convent del Carme és un dels pocs conjunts monacals complets amb elements de fundació medieval que encara es conserven en territori valencià. L'arquitectura i els usos històrics del convent del Carme il·lustren molt bé la transformació viscuda per una ciutat d'esplendor medieval que ha anat evolucionat fins a arribar al nostre flamant segle XXI. Entre els seus interessants elements arquitectònics destaquen la sala capitular, el refectori i el claustre gòtic del segle XV, el claustre renaixentista del XVI i la portada neoclàssica del XVIII.

En l'actualitat aquest edifici és utilitzat com a espai museístic, amb sales dedicades a exposicions de diversa índole que li donen vida i dinamisme.

Per a finalitzar el nostre recorregut podem gaudir de l'arquitectura del convent del Carme de la mà dels versos següents, tantes vegades cantats per Ovidi Montllor:

Crema de Xàtiva

XII

*M'acleme a tu, mare de terra sola.
Arrape els teus genolls amb ungles brutes.
Invoque un nom o secreta consigna,
mare de pols, segrestada esperança.*

*Mentre el gran foc o la ferocitat
segueix camins, segueix foscos camins,
m'agafe a tu, os que més estimava
i cante el jorn del matí il·limitat.*

*El clar camí, el pregon idioma
un alfabet fosforescent de pedres,
un alfabet sempre amb la clau al pany,
el net destí, la sendera de llum,
sempre, a la nit, il·luminant, enterc,
un bell futur, una augusta contrada!*

XIII

*Seràs el rent que fa pujar el pa,
seràs el solc i seràs la collita,
seràs la fe i la medalla oculta,
seràs l'amor i la ferocitat.*

*Seràs la clau que obre tots els panys,
seràs la llum, la llum il·limitada,
seràs confí on l'aurora comença,
seràs forment, escala il·luminada!*

*Seràs l'ocell i seràs la bandera,
l'himne fecund del retorn de la pàtria,
tros esquinçat de l'emblema que puja.*

*Jo pujaré piament els graons
i en arribar al terme entonaré
el prec dels béns que em retornaves sempre!*

Bibliografia seleccionada de Vicent Andrés Estellés

L'ofici de demà. Mallorca: Moll, 1972.

Llibre de meravelles. València: 3i4, 1976.

Balanç de la Mar. Obra completa, vol. 4. València: 3i4, 1978.

Taula parada. Obra completa, vol. 4. València: 3i4, 1978.

Xàtiva. Xàtiva: Associació d'Amics de la Costera, 1980.

Poemes preliminars. Manacor: Moll, 1983.

Tractat de les maduixes. Barcelona: Empúries, 1985.

La parra boja. Barcelona: Empúries, 1987.

Mural del País Valencià, vol. I. València: 3i4, 1996.

Sonata d'Isabel. Obra completa, vol. 10. València: 3i4, 1999.

Vicent Andrés Estellés
Escriptor de l'Any 2012

ACADE
MIAVA
LENCI
ANADE
LALLE
NGUA